

הזירה השמינית – ירושלים כמוקד המשבר הבא

אפי איתם ואיתמר איתם | אוגוסט 2025

הכותל המערבי וכיפת הסלע (קרדיט: RuslanKphoto / Shutterstock)

עיקרי הדברים

- ירושלים היא זירת על-אסטרטגית – אויבי ישראל רואים בה את יעד-העל של מאבקם; היא אינה רק סמל, אלא מטרה מבצעית ומדינית מרכזית.
- עיוורון ישראלי מסוכן – מוסדות המדינה ממעיטים בחשיבותה האסטרטגית של ירושלים, ואין היערכות מספקת למול איום חמור ומתפתח.
- תרחיש חירום ריאלי – מתקפה מתוזמרת סביב מסגד אל-אקצא עלולה להצית גל ג'יהאד עולמי, לחבר אויבים מכל הזירות ולסכן את קיומה של ישראל.
- מדינת ישראל פועלת מול האיום על ירושלים בלי גוף מתכלל, בלי תורת לחימה רב-מערכתית ובלי טיפול תודעתי.

- יש לשים את ירושלים במרכז החשיבה הלאומית באמצעות הקמה של יחידת הערכה ייעודית, גיבוש אסטרטגיה כוללת והחזרת ירושלים לשיח האסטרטגי כגורם מפתח בביטחון הלאומי.

מבוא

ירושלים אינה רק עיר, היא זירת מאבק. בשנים האחרונות היא נהפכת, לנגד עינינו, למה שניתן לכנות בשם "הזירה השמינית" – הזירה העל-אסטרטגית שצומחת מעל שבע הזירות הגיאוגרפיות והמבצעיות שישראל מכירה ומתמודדת עמן.

המערכה שהחלה ב-7 באוקטובר 2023, ונושאת בערבית את השם "מבול ירושלים" ("טופאן אל-אקצא") לא נבחרה להיקרא כך במקרה. כל מסמך, כל סרטון הסתה, כל קופת צדקה שנתפסה בלבנון, כל חפירה בעזה ואף כל פוסטר של שאהיד – כולם מעידים על יעד-העל של מאמצי אויבנו בזירה האזורית: ירושלים.

ירושלים היא סמל הלאומיות והריבונות של מדינת ישראל, אך היא גם סמל השאיפות הדתיות של אויביה. ירושלים ועתידה הם הנושא הנפיץ ביותר במרחב המזרח תיכוני והעולמי, ובלי ספק היא עתידה להיחפך לגנרטור החירום של הרדיקליזם האיסלאמי שספג תבוסות כואבות בזירות השונות.

בין סמלים למציאות

מאז ניצחונה של ישראל במלחמת ששת הימים, ששיאו ההיסטורי והאסטרטגי היה בכיבוש ירושלים העתיקה, באיחודה תחת ריבונות ישראלית ובקריאה המפורסמת "הר הבית בידינו", נהפכו כל המערכות שישראל ניהלה לקשורות בסוגייה זו, בין בגלוי ובין בסתר.

ברוב המערכות שישראל ניהלה בעשורים האחרונים הסתתרו מאחורי המהלכים הטקטיים מאוויים אסטרטגיים. אך הפעם, המאוויים אינם נסתרים – הם מפורשים, נאמרים בריש גלי: כיבוש ירושלים, שבירת הריבונות הישראלית עליה, והפיכתה ל"סמל ניצחון" מוסלמי.

המימד הסמלי מקבל תרגום מעשי בכל מקום – החל מתוכנית ההתקפה של חמאס, "מבול אל אקצא", וכלה בתוכנית הגרעין האיראנית.

ולמרות זאת – בישראל מתקיים עיוורון כמעט מוחלט אל מול אפשרות ההפתעה והשלכותיה.

ירושלים – עיר של מיעוט מעריכים

למרבה האירוניה, דווקא המקום עם הפוטנציאל הגדול ביותר לנפיצות גיאופוליטית אזורית ואף גלובלית – נהפך בעבור רבים בממסד הישראלי למקום שולי: "עיר פריפריאלית" עם אוכלוסייה סוציו-אקונומית חלשה, "עיר דתיים" ו"בני ישיבות", שמרכז הרוחני (הכותל, הר הבית, כנסיית הקבר) חשוב רק ל"מיעוטים אמוניים".

גם עובדת היותה של ירושלים בירת המדינה אשר בה נמצאים סמלי השלטון והריבונות (הכנסת, קרית הממשלה ובית המשפט העליון), אינה תורמת דיה להבנת עוצמת הסוגייה ומורכבותה. סמלי שלטון אלה נתפשים כמעין "גבעת קפיטול" ישראלית, המייצגת את השלטון האזרחי ואת הערכים הדמוקרטיים-ליברליים של המדינה. אלה רואים בהקשריה העמוקים של ירושלים נטל ואף סכנה.

כתוצאה מכך, גופי המודיעין המרכזיים – אמ"ן והמוסד – ממעטים לעסוק בירושלים. היחיד שנותר, במידה כלשהי, עם אחריות בנושא זה הוא שירות הביטחון הכללי. זהו מיעוט מעריכים שמולו ניצב ריבוי איומים, וא-סימטריה מודיעינית חמורה בין המאמץ שהאויב משקיע בירושלים לבין העיוורון ומידת ההיערכות שלנו מולה.

גנרטור החירום: איך תיראה ההתפרצות?

המנגנון ברור. תרחיש פתיחה סביר: פיגוע יזום על ידי ארגוני איסלאם רדיקלי במסגד אל-אקצא או בכיפת הסלע, באופן ישיר או על ידי שליח. לאחר מכן – קמפיין רשת ויראלי, מלווה בהפצת דיפ-פייק של כלי טיס ישראלים תוקפים את כיפת הסלע, ופייק ניוז על מעורבות ישראלית תוך קריאות לג'יהאד עולמי, ושלחוב הרחובות והמסגדים מטהראן ועד פקיסטאן בקריאה להשמדת מדינת ישראל. תרחיש כזה משמעותו חיבור בין איראן, חיזבאללה, חמאס ואולי אף שחקן מדינתי מוסלמי כמו פקיסטן – תוך איום בשימוש ב"קלף הגרעיני" המוסלמי מול ישראל וארה"ב.

ירושלים תיהפך באחת למגנט למוסלמים מודרים, כעוסים, רדיקלים, מכל רחבי העולם, ולדגל שחור המאחד אותם מול "הכופרת הגדולה – ישראל, וכמובן נגד ארה"ב, בעלת בריתה.

תרחיש זה, שיתחולל בהפתעה ויתפשט במהירות עצומה, ייצור בישראל גל הלם צבאי ומדיני – "הצונאמי המושלם" – שמשמעותו תהיה סכנה קיומית למדינת ישראל.

סבירותו של תרחיש זה הינה גבוהה ביותר, בהינתן קלות המימוש ועוצמת התוצאה המושגת. על כן, יש להיערך אל מול תרחיש זה כאל איום הקרוב לוודאות, ולא לאפשר למדינת ישראל להיקלע להפתעה אסטרטגית חמורה, כפי שמצאנו את עצמנו ב-7 באוקטובר 2023.

אירועי פתיחת מנהרת הכותל ב-1996, אירועי פתיחת האינתיפאדה השנייה באוקטובר 2000, ואירועי "שומר חומות" ב-2021 יכולים לשמש כנורות אזהרה להתממשות תרחיש חמור לעין שיעור.

בין התעלמות לאובדן שליטה

ישראל מתנהלת מול איום אסטרטגי מהותי – בלי אסטרטגיה. אין גוף ייעודי שעוסק בהערכת מצב רב-שכבתית על ירושלים. אין תורת לחימה בין-משרדית שמחברת מודיעין, הסברה, ביטחון פנים ומדיניות חוץ סביב סוגייה זו. אין טיפול תודעתי שיטתי בתעמולה המתבשלת סביבה.

לאור זאת, שירות הביטחון הכללי, ביותו הגוף היחיד האמון על העיסוק בסוגיית ירושלים על כל רבדיה, וכארגון הנתון במשבר עמוק שעסוק רובו ככולו בעשייה מבצעית בעזה וביו"ש, חייב להגדיר את סוגיית ירושלים כצ"ח אסטרטגי מרכזי ולהיערך באופן ייחודי וייעודי משמעותי בהרבה מהקיים היום.

המלצות

1. הקמת יחידת הערכה ייעודית בשירות הביטחון הכללי ובמטה לביטחון לאומי שתעסוק בירושלים כזירה אסטרטגית ראשונה במעלה – כולל תרחישי קצה.
2. גיבוש עקרונות למערכה על ידי ממשלת ישראל – דיפלומטית, תקשורתית, מבצעית ותודעתית – שתכליתה חיזוק הריבונות של מדינת ישראל בירושלים תוך סיכול ומניעה של תרחישי קיצון.
3. החזרת ירושלים לשיח האסטרטגי הלאומי – ממשלת ישראל תתווה מדיניות מתוך הבנת תפקידה של ירושלים כמחוללת האיומים והמשברים במערכת הרב-זירתית במעגלים הקרובים והרחוקים.

ירושלים הינה לב לבו של הסכסוך, אבל היא יכולה גם להוות לבה של התקווה. התכחושות לה ולאתגריה, יחד עם העיוורון לפוטנציאל המשבר האסטרטגי שהיא נושאת עמה, עלולים להוות את ההפתעה האסטרטגית ש"מעבר לכותל".
הגיעה העת לפקוח את העיניים.

תא"ל (מיל') אפי איתם הוא ראש המרכז לחשיבה אסטרטגית במכון משגב. סא"ל (מיל') איתמר איתם הוא חבר ארגון "נקראים לדגל".